

Arnavutköy Amerikan Kız Koleji

Mezunları ve Meşhurları

Fatma ACUN

Prof. Dr. Fatma Acun, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü.
E-mail: facun@hacettepe.edu.tr

Geliş Tarihi: 08/09/2015 Kabul Tarihi: 16/11/2015

ÖZ

ACUN, Fatma, **Arnavutköy Amerikan Kız Koleji Mezunları ve Meşhurları**, CTAD, Yıl 11, Sayı 22, (Güz 2015) s. 417-442.

Bu çalışmada, Osmanlı topraklarında 19. yy da kurulmuş çok sayıdaki misyonerlik okulu arasında en başarılı olanlarından İstanbul'daki Arnavutköy Amerikan Kız koleji mezunları toplu halde incelenmektedir. Kolejde okumuş ve mezun olmuş kız öğrenciler, eldeki veriler ölçüsünde, kolejin kuruluş yılı olan 1875 yılından 1968 yıllarının başlarına kadar olan dönemde topluca incelenmekte, ardından, Osmanlı döneminde mezun olan Türk öğrenciler hakkında, sayılarının az olması sebebiyle kısa biyografik bilgi verilmektedir. Cumhuriyet dönemindeki mezunlar ise toplu biçimde ele alınmıştır. Yapılan incelemede, kolej mezunlarının mezuniyet sonrasındaki mesleki hayatları incelenerek mezun grubunun genel özellikleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen netice şudur: mezunlar bireysel ve kadın olarak pek çok ilki gerçekleştirmiştir. Toplu olarak ise, meslek hayatında daha ziyade toplumsal içerikli mesleklere yönelmişlerdir. Bu suretle, kadınların geleneksel görevlerinden sıyrılıp, toplumda faal biçimde rol alma ve katkı sağlamasında kolejin rolü etkili olmuştur. Çalışmadan çıkan başka bir netice de, kolej mezunlarının genelde İstanbul'da, daha az miktarda Ankara'da yaşadıkları, bu suretle büyük şehirlerde ikamet ettikleri, küçük Anadolu şehirlerinde yaygın olarak bulunmadıklarıdır. Bu da şehir odaklı bir gelişme modelini bize sunmaktadır. Diğer bir ifadeyle, kolej mezunları, kırsal kesimdeki kadınların

gelişmesine ve özgürleşmesine hizmet etmekten ziyade, şehirli kadınların gelişmesine katkıda bulunmuşlardır. Şehir ve kırsal kesim kadınları arasında, ilgili dönemlerde hak ve özgürlükler bakımından fazla fark olmadığından, mezunların katkıları genelde kadınlar adına yapılmış kabul edilmekte ve önemli sayılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Arnavutköy Amerikan Kız koleji, eğitim, kızların eğitimi, modernleşme, kadının özgürleşmesi, misyonerlik.

ABSTRACT

ACUN, Fatma, **The Graduates and Famous People of Arnavutköy American College for Girls**, CTAD, Volume 11, Issue 22, (Fall 2015), pp. 417-442.

This study is concerned with the study group biography graduates of the Arnavutköy American College for Girls, which was one of the most famous missionary schools established in the Ottoman lands in the 19th. Century. In this context, first of all college graduates between 1875 and 1950'e are studied as a group, secondly graduates of the Ottoman period are given individually due to their fewness. Graduates of the republican period are studied as a group according to their field of specialisation following the graduation. The findings of the study is that graduates as individuals and as women realised a number of firsts and became firsts in many fields which had traditionally been preserved for men. As a group, graduates rather preferred jobs that involved the society at large. Thus, college aided women give up their traditional duties and take part in the society and contribute to it as active individuals. Another finding of the study is that college graduates preferred to live primarily in İstanbul, then in Ankara. A small number of graduates lived in small Anatolian cities. This suggests a city-concentrated model of progress for women rather than countryside and contributed mostly to the liberation of women living in the cities. This, however is not a drawback, as in those times, rights and liberties of women living in urban areas and countryside were similar and therefore the concentration of women graduates to the urban areas, seemed to help the progress of women at large and accepted as a curtail for all women in the country.

Keywords: Arnavutköy American College for Girls, Education, Education of Girls, Modernisation, Libration of Women, Missionary Activities.

Giriş

19. yüzyıl Osmanlı modernleşme çabalarının hız kazandığı, gelişen dünyaya ayak uydurulmaya çalışıldığı bir dönemdi. Her alanda görülen modernleşme çabaları eğitim alanında da karşılığını buldu. Bu kapsamda, bir yandan yerli okullar açılırken diğer yandan da imparatorluk topraklarında yabancı okulların açılması gündeme geldi. İstanbul başta olmak üzere, çok sayıda gayrimüslmin bulunduğu

büyük şehirlerde kısa bir sürede Batılı misyonerler tarafından bir çok yabancı okul açıldı.¹ Batılı misyonerler arasında sıra dışı bir rahip, Amerikalı Cyrus Hamlin, sıra dışı bir düşünceye sahipti: dünyayı “bilgiyle ve bilimle” değiştireceğine inanıyordu. Öğrencilerin din dil ve ırk farkı gözetmeksizin seküler eğitim alacağı bir okul hayal etti ve Robert Koleji kurdu (1863). Bundan sekiz yıl sonra, aynı düşüncelerle, 1871'de, İstanbul Gedikpaşa'da Amerikalı bir grup tarafından desteklenen bir kız okulu açıldı. Daha sonra, Üsküdar'da bir kampüs arazisi satın alınarak ilk bina inşa edildi. Okul, Gedikpaşa 'dan Üsküdar'daki kampüse 1875 yılında taşındı. Öğrenci sayısı hızla artarken buraya da sığmayan okul, 1914'de, Üsküdar'dan Arnavutköy'e, daha geniş bir araziye kurulmuş olan kampüse taşındı. American College for Girls (bundan sonra ACG olarak kısaltılacaktır) olarak bilinen okulun yıllar içerisindeki gelişmesi ve büyümesi, özel şahısların bağışları ile mümkün oldu. ACG uzun yıllar özerk olarak hayatına devam ederken, erkek okulu olan Robert Kolej ile 1932'de bir araya gelerek tek bir müdürün idaresi altında birleşti. 1959'da ise her iki kolej, tek bir mütevelli heyetinin idaresi altına girdi. 1971 yılında Robert Kolej Boğaziçi Üniversitesi'ne dönüşürken, Arnavutköy Amerikan Kız Koleji de kız-erkek karma eğitim veren bir lise olarak Arnavutköy kampüsünde eğitim hayatına devam etti.

Kuruluşundan beri ACG mezunları, birçok ilke imza atmıştır. Kolejin beş yıl süren eğitimi sonucunda (iki yıl hazırlık, 3 yıl lise) diploması, politika, iş dünyası, sanat, akademi, eğitim gibi çeşitli alanlarda ilkler ve liderler yetiştirmiştir. Kadınların eğitiminin henüz yeni yeni gündeme geldiği ve ancak ilk ve orta düzeyde eğitim

1 Bu makale yazarının yürütücüsü olduğu, “Osmanlıdan Cumhuriyete Yabancı Okullar: Robert Kolej Öğrencileri Üzerine Prosopografik bir Çalışma (1863-1975)” konulu TÜBİTAK 1001 Araştırma projesi (Proje No:113K/135) kapsamında hazırlanmıştır. Desteğinde dolayı TÜBİTAK'a teşekkür edilmektedir.

Batılı misyonerlerin Osmanlı ülkesindeki faaliyetleri hakkında bkz. Ayten Sezer, “Osmanlıdan Cumhuriyete: Misyonerlerin Türkiye'deki Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri,” *Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara, Ekim 1999, s. 169-184. Aynı yazarın Atatürk Dönemindeki misyonerlik faaliyetleriyle ilgili çalışması için bkz. Ayten Sezer, “Atatürk ve Türkiye'deki Misyoner Okulları”, *Türkler*, Cilt 17, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara s. 820-835.

Protestan misyoner örgütlerin dünyayı kendi aralarında paylaşmalarında, Osmanlı Devleti'nin şansına Amerika düşmüş ve bu suretle, Osmanlı ülkesi Amerikalı misyoner örgütlerinin çalışma alanı haline gelmişti. American Board for Foreign Mission, kısaca American Board olarak bilinen, misyoner teşkilatı, Amerika'daki Protestan misyoner örgütlerinin en kıdemlisi ve etkilisiydi ve Osmanlı ülkesindeki Amerikan okulları bu teşkilata bağlı olarak faaliyet gösteriyordu. Bkz. Uygur Kocabaşoğlu, *Anadolu'daki Amerika*, İmge Yayınevi, Ankara, 2000, s. 16-17.

almaya başladıkları bir dönemde, 1870’li yıllarda eğitime başlayan kolejin hedefi, kadınları toplumda üst düzey mesleklere ve işlere talip olmaları için gerekli donanımı vermek üzere eğitmek olmuştur. Bunun için de, kolejde modern ve laik eğitim sunulmuştur.

ACG, verdiği eğitimle en iyiyi, hitap ettiği kitle ile de elit grupları hedefliyordu. O zamana kadar geleneksel görevlerini yapan ve günlerini evlerinde geçiren Müslüman Türk kadınının evin dışına çıkması ve özgürleşmesi için fırsat sunuyordu. Bu fırsat başlangıçta oldukça sınırlıydı; öyle ki, ilk Türk mezunu Halide Edip Adıvar, Kolejin kuruluşundan otuz yıl sonra, 1901’de mezun olmuştu.² Bu dönemden itibaren Türkler arasında okulun itibarı arttı ve giderek artan sayıda kız öğrenci okula kaydolmaya başladı. II. Meşrutiyetin (1908-1918) getirdiği özgürlük havası ile giderek özgürleşen ve kendini ifade etme fırsatı bulan Türk kadını için ACG dış dünyaya açılan bir kapı oldu. Buradan mezun olanlar, hem Osmanlı hem de Cumhuriyet toplumlarına önemli katkılar sağladılar ve kadınlar için pek çok ilki gerçekleştirdiler. Bu çalışmada önce, genel istatistiki bilgiler (bunlar Türk ve gayri Türk öğrencileri kapsamaktadır) değerlendirilecek, ardından 1960-1968 yıllarına ait toplu veriler değerlendirilecektir. Takip eden kısımda, ilk Türk kız öğrenci Halide Edip’in mezuniyeti olan 1901’den başlayarak 1923’e kadar olan Osmanlı döneminde ACG’den mezunu Türk öğrenciler hakkında bireysel bilgi verilecektir. Böyle bir yöntem benimsenmiştir, çünkü bu ilk mezunların bireysel ilgiyi hak ettikleri düşünülmektedir. Ardından, 1923-1968’li yıllar arasında Cumhuriyet dönemi mezunları edindiği meslek alanlarına göre topluca incelenmiştir. Çalışma genel bir değerlendirmenin yapıldığı sonuç kısmıyla sona erecektir. Çalışmanın hazırlanmasında, Columbia University, (New York, USA) Rare Boks and Manuscript Library, American College for Girls Records, 1880s-1979, Series V: Records of the Office of the Faculty, Records of

2 Öyle ki, Halide Edib’in babası sarayda görev yapıyordu. Kızının mektebe gittiği, Sultanın kulağına gidince onaylamadı. Halide Edip kolejden ayrılmak zorunda kaldı. Kolejde bir yıl okuduğu için İngilizce öğrenmişti. Evde tercüme yaptı. Tercüme kitabı Sultan’a ulaştınca çok beğendi ve ödüllendirdi. Ardından koleje devam etmesi mümkün oldu. “The Ameircan College for Girls and its Alumnae in the Building of Modern Turkey”, *ACG Graduates*, December 1973, s. 1. Bu çalışmaya takip eden arşivden ulaşılmıştır; Columbia University, (New York, USA) Rare Book and Manuscript Library, American College for Girls Records, 1880s-1979. Diğer yandan, gazetede yazısı çıktığında, bazıları Halide’nin sonundaki “e” harfinin matbaa hatası olduğunu düşünmüş ve erkek adı olan “Halid Salih” olarak algılamışlardı. Çünkü, o dönemler için bir kadının bilmediği konularda yazması alışılmışın dışında idi. Bkz. Mihri Pektaş, *Alumni Bulletin*, Winter, 1964, s. 55-65.

the Students'da yer alan arşiv belgelerinden istifade edilmiştir ve yeri geldiğinde ilgili belgelere atıfta bulunulacaktır.

Mezunların Genel Değerlendirilmesi

ACG'nin Gedikpaşa'dan Üsküdar'daki kampüse taşınmasının (1876) bir yıl öncesinden 1875 yılından başlayarak 1967 yılına kadar olan doksan iki yılda okulda okuyarak mezun olan öğrenci sayısı 2.500 olarak verilmektedir (bkz. TABLO 1-). Bu yuvarlak bir rakam olduğu için doğruluğu şüphe götürmemektedir. Ancak, elimizde başka rakam olmadığı için bu kullanılacaktır.³ 1967 yılında yaşayan mezunların sayısı 1883 olarak verilmiştir. Bu rakama göre, vefat eden mezunların sayısı 617'dir. Ortalama insan yaşı o dönemler için 60 yıl olarak alındığında, mezunların çoğunun 1900'lerin başlarında ACG'den mezun olduğu, bundan önceki döneme ait mezun sayısının oldukça az olduğu sonucuna varılabilir. Öyle ki, 1875-1890 tarihleri arasındaki on beş yılda 75 kişinin mezun olduğu bilinmektedir. İlk Türk öğrencinin mezun olduğu 1901 yılından İmparatorluğun son bulmasına kadar olan dönemde (1923) hakkında bilgi edinilen mezun sayısı 24 kız öğrencidir. Gayri Türk öğrencilerin sayısı bilinmemekle beraber, fazla bir miktara ulaşmadığı tahmin edilebilir. Neticede, Türk ve gayrimüslim öğrenciler beraber değerlendirildiğinde, sayının azlığı dikkati çekmekte, mezunların büyük kısmının 1900'lerden sonra arttığı, bu sebeple de, istatistiğin yapıldığı 1967 yılında hayatta bulunan mezunların sayısının (1883) yüksek olduğu görülmektedir. Kolejden sonra yüksek öğrenime devam edenlerin sayısı 341 olup, bu miktar mezunların yaklaşık 1/8 inin, yani sekiz kişide bir kişinin yükseköğrenimi bitirdiğini göstermektedir. 1967 yılı itibarıyla yükseköğrenime devam edenlerin sayısı 273'dür. Bu iki rakam beraber değerlendirildiğinde, 614'ü bulmakta ve yüksek öğrenim görmüş ve görmekte olanların sayısı yaklaşık 1/4'e yükselmektedir. Elit ve üst düzeyde eğitim veren bir kurum için bu sayının mütevazî düzeyde olduğu söylenebilir.

Meslek ve iş sahibi olanların 565 olduğu belgelerde bildirilmektedir. Mesleki profesyoneller diyebileceğimiz bu grup, mezunların tamamı (2.500 kişi)

3 1875-1968 tarihleri arasında (1968 yılı dahil) Amerikan Kız Koleji'nden mezun olanların sayısı 2.359 olarak da verilmektedir. Bu sayının 75 kişisi, 1875-1890 tarihleri arasındaki on beş yılda mezun olmuştur. Bkz. Columbia University, (New York, USA) Rare Book and Manuscript Library, American College for Girls Records, 1880s-1979. Series V: Records of the Office of the Faculty, Records of the Students. List of Graduates with Biographies, 1967-1968; 1898-1899, Box 28 Folder 14.

düşünüldüğünde 1/5'e tekabül etmektedir. Diğer bir ifadeyle, kolejden mezun olan beş kişiden biri meslek hayatına atılmıştır. Kalan mezunların 200 kişisi gönüllü olarak toplumda hizmetler vermektedir. Bu iki rakam beraberce değerlendirildiğinde toplam 765 kişinin toplumda aktif halde olduğu ve değerliik düzeylerde ve alanlarda katkı sağladığı görülür ki, bu rakam da toplam içerisinde (2500 kişi) yaklaşık 1/3'e tekabül etmektedir. Yani, üç kişide bir kişi toplum hayatında aktiftir, diğer iki kişi ise pasiftir. Verilen rakamlarda bir miktar yanılığı payı olsa da, mezunların 2/3'ünün herhangi bir iş ile meşgul olmaması, geleneksel görevlerini devam ettirdiklerini akla getirmekte ve kolejin başarısını ve topluma katkısını sorgulamayı gerektirmektedir. Burada konu üzerine fazla gidilmeyecek, belirtilen ifadelerle yetinilecektir. Konunun aydınlığa kavuşturulması için kesin istatistikî hesapların ve ileri araştırmanın yapılması gerekmektedir. Bu ise başka bir çalışmanın konusudur.

TABLO 1'de görüldüğü üzere⁴, 1967 yılı itibarıyla yurt dışında eğitim görenlerin sayısı 28 kişi Amerika, 15 kişi diğer ülkelerde olmak üzere toplam 43'dür. Sadece üstün başarılı olanların yurtdışında eğitim aldığı düşünülürse, bu rakamın da oldukça düşük olduğu görülür. Yine Tabloda görüldüğü üzere, 1967 yılı itibarıyla yaşayan ve tespit edinilen toplam 1.564 mezundan, 1.354'ü İstanbul'da, 130'u Ankara'da ve kalan 80'i ise diğer küçük şehirlerde ikamet etmektedir. Verilen rakamlar, mezunların İstanbul ve büyükşehir odaklı yaşadıklarını, taşra şehirlerinde, belki de zorunluluktan mekân tuttıklarını göstermektedir.

TABLO 1- Amerikan Kız Kolejinde Öğretim Görenler ve Mezunların İstatistiksel Analizi (1875-1967).

Toplam Eğitim Alan Kişi Sayısı	2.500
Yaşayan eğitim görmüşler (mezunlar ve mezun olamayanlar)	1.883
Yüksek öğrenim derecesi sahibi olanlar	341
Yüksek öğrenime devam edenler	273 (1967 yılı itibarıyla)

4 Tablo 1'deki bilgiler takip eden arşiv belgesinden alınmıştır: Columbia University, (New York, USA) Rare Book and Manuscript Library, American College for Girls Records, 1880s-1979. Series V: Records of the Office of the Faculty, Records of the Students. s. 1.

Meslek ve iş sahibi olanlar	565
Gönüllü toplumsal hizmette bulunanlar	200 (yaklaşık)
Hâlihazırda yurtdışında öğrenim görenler	28 Amerika, 15 diğer ülkeler
Yurtdışı Öğrenimden dönenler	%90
Yaşayan eğitim görmüşler (tespit edile bilinenler toplam 1564 kişi)	130 (Ankara), 1354 (İstanbul) 80 (küçük şehirler)

1968 yılı itibarıyla yapılan istatistiklere göre, kolej mezunlarının ülkelere göre dağılımı TABLO 2’de verilmiştir.⁵ Buna göre, tespit edile bilinen 1.717 kişiden, 1.356 kişi ile Türkiye en fazla yeri kaplamakta, diğer ülkelerden ise 361 kişi yer almaktadır. Türkiye’yi, 155 kişi ile Amerika’nın, 85 kişi ile Yunanistan’ın takip etmesi kayda değerdir. Kolejin bir Amerikan okulu olması Amerikalıların katılımını, ilk dönemlerde koleje ağırlıklı olarak gayrimüslimlerin devam etmesi ve İstanbul’da çok sayıda Rumların bulunması, Yunanistan’ın katılımını açıklamaktadır. Macaristan, Bulgaristan, Yugoslavya, Irak, Lübnan, Mısır ve Libya gibi ülkelerden, az miktarda, 1-4 arası kişinin katılması, Osmanlı devleti yıkılınca yerine kurulan ülkelerin eğitimlerini millileştirmeye yöneldiklerinin birer göstergesi olarak alınabilir. Avrupa ülkelerinden (İngiltere 15, Almanya 14, Fransa 10, İsviçre 9, Avusturya 5, Belçika 5, İtalya 4) koleje katılım makul düzeydedir. Bunların İstanbul’da yaşamakta olan yabancıların çocukları olması kuvvetle muhtemeldir. Tanzanya, Bruma, Meksika, Hindistan gibi uzak ülkelerin öğrencilerinin birer kişi olarak kolejde yer alması, bunların büyükelçilik mensupları olduğuna işaret edebilir.

TABLO 2- Amerikan Kız Koleji Mezunlarının Ülkelere Göre Dağılımı (1968 Yılı Adres Listesinde yer alanlar).

⁵ Tablo 2’deki bilgiler takip eden arşiv belgesinden alınmıştır: Columbia University, (New York, USA) Rare Book and Manuscript Library, American College for Girls Records, Statistics for the president, 1968 . Series V: Records of the Office of the Faculty, Records of the Students. s. 2.

List of graduates with biographies, 1967-1968; 1898-1899, Box 28 Folder 14.

Türkiye	1.356	Libya	2
USA	155	Irak	2
Yunanistan	85	İran	1
Kanada	18	Hindistan	1
Arjantin	12	Suriye	1
İngiltere	15	Ürdün	1
Batı Almanya	14	Tanzanya	1
Fransa	10	Burma	1
İsviçre	9	Meksika	1
İsrail	6	Macaristan	1
Avusturya	5	Bulgaristan	1
Belçika	5	Romanya	1
İtalya	4	Rusya	1
Lübnan	4	Yugoslavya	1
Mısır	3	TOPLAM	1717

Meslek hayatına atılan kolej mezunlarının çalıştıkları alanlar ve detayları TABLO 3’de verilmiştir. ⁶ Bu alanlar yabancı şirketler, Büyükelçilikler, Konsolosluklar ve uluslararası kuruluşlar, eğitim kurumları, devlet kurumları, bankalar ve firmalar olarak tasniflenmiştir. Tabloda, devlet kurumlarının azlığı, buna nazaran özel şirketler, uluslararası firmalar ve kuruluşların çokluğu dikkati çekmektedir. Kolej mezunların eğitimleri esnasında yabancı dile ve kültüre aşina olmaları, özel ve uluslararası alanlara yönelmelerini kolaylaştırmıştır. Bu alanlarda maaşların yüksek, imkanların bol olmasının da etkili olduğu düşünülebilir.

⁶ Tablo 3’deki bilgiler takip eden arşiv belgesinden alınmıştır: Columbia University, (New York, USA) Rare Boks and Manuscript Library, American College for Girls Records, Statistics for Dean’s information, 1967. Series V: Records of the Office of the Faculty, Records of the Students. s. 5.

TABLO 3- Amerikan Kız Koleji Mezunlarını İstihdam Eden Kurumlar, Firmalar ve Şirketler (1968 yılı Verileri).

1. Yabancı Şirketler

Mobil
Shell
Good-Year
Turco-British Association
British Petroleum
USIS
American Express Co. Inc.
Imperial Chemical
Unilever
International Monetary Fund,
International Labour Bureau
TUSLOG
TAUA
NGR
Central Electric
SQUIBB
U.S. Royal
Wyath Lab
Lepetit Lab.
Morrison Firm
Ereğli

2. Büyükelçilikler, Konsolosluklar ve Uluslararası Kuruluşlar

Afganistan Büyükelçiliği
İsrail Büyükelçiliği
Amerikan Konsolosluğu
Irak Konsolosluğu
Finlandiya Konsolosluğu
Pakistan Konsolosluğu
CENTO, Ankara
NATO, Paris, Belçika

3. Eğitim Kurumları

Robert Kolej

Amerikan Kız Koleji
İstanbul Üniversitesi

4. **Devlet Kurumları, Bankalar ve Firmalar**

Tarım Bakanlığı
Garanti Bankası
Sanayi ve Kalkınma Bankası
Koç Holding
BAYER
GENOTO
Halkalı Nükleer Araştırma Merkezi
İstanbul Petrol Rafinerisi
İlan Reklam Şirketi
Türkiye İş ve işçi Bulma Kurumu
Türk Maden Şirketi
Türk Boraks Madencilik
Ulagay Lab
Burla Brothers
Büyük Tarabya Otel
VERDİ Firması
Eczacıbaşı Firması
Singer Co.
THY (Türk Hava Yolları)
BFA (Banka)
Olympic Air (Yunanistan Havayolu Şirketi)
SAS (İskandinav Hava Yolları)
KLM (Hollanda Hava Yolları)

Mezunlarının meslek alanları aşağıda TABLO 4’de verilmiştir.⁷ 1968 yılı verilerine göre hazırlanan bu tabloda, Sekreter-Tercümanlık 146 ve öğretmenlik 125 kişi ile en fazla yeri kaplamaktadır. Bu sırasıyla %21 ve %17’ye denk gelmektedir. Beraberce değerlendirildiğinde ise, mezunların tamamının % 38’ine

⁷ Tablo 4’deki bilgiler takip eden arşiv belgesinden alınmıştır: Columbia University, (New York, USA) Rare Books and Manuscripts Library, American College for Girls Records, Statistics for Dean’s information, 1967, Series V: Records of the Office of the Faculty, Records of the Students, s. 4.

denk gelmekte ve en büyük kısmını kapsamaktadır. Bu gruba dâhil olanlar, kolejden mezuniyetlerinin hemen ardından, daha ileri bir eğitim almadan meslek hayatına atılanlardır. Başka bir açıdan bakıldığında kolej öğrencilerine, mezuniyetlerinin hemen akabinde iş imkânı sağlamaktadır. Bu yoğunluklu grubun ardından sosyal bilimlere dayalı, hukuk edebiyat ve psikoloji-pedagoji (%5) mesleklerinin ağırlıklı olduğu gözlemlenmektedir. Bu kapsamda hukuk, edebiyat ve psikoloji-pedagoji sırasıyla 45, 42 ve 41 kişiyle ve %6, %6 ve %5 oranlarıyla üst sıralarda yer almaktadır. 36 kişi ve %5 oranıyla ile tıp araya girdikten sonra, sıralama 32 (%4) kişi ile yine sosyal bilimlerden olan mütercim tercümanlığa kaymakta, 30 (%4) kişi ile temel bilimlerden olan kimyanın ardından sıra yeniden 26 (%3) kişi ile sosyal alan olan idari bilimlere kaymaktadır. Güzel sanatlar ve sanat tarihinde 19, iktisat ve ticarete 17, Arkeoloji 11, tiyatrodaki 11, gazetecilikte 7, siyaset bilimlerinde ise 7 kişi bulunmaktadır. Temel bilimlerden olan kimya alanında 30, fizik ve matematik alanlarında 6 şar kişi yer almaktadır ki, bu oldukça düşük bir sayıdır. Mühendis 6, ziraatçı 1, veteriner 2, biyolog 2, botanikçi 2 kişidir. Tablo genel bir değerlendirmeye tabi tutulduğunda sosyal bilim kapsamına giren alanlardaki mesleklerin daha fazla icra edildiği görülmektedir. Fen bilimleri görece olarak az yer kaplamaktadır. Mezunların mesleklerinin hukuk, tıp, eğitim, sekreterlik-tercümanlık, idari bilimler ve temel bilim alanlarına ağırlıklı olarak yoğunlaşması, kolejde kaldıkları beş yıl boyunca aldıkları eğitimle alakalı olmalıdır. İlk iki yılın hazırlık sınıfı olması ve burada İngilizce öğretmenin yanı sıra, genel kültür konularına, model davranış geliştirilmesi ve kolejin değerlerinin öğretilmesine yer verilmesinin de bunda tesiri olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, geleneksel ve önyargılı olarak, fen bilimleri ve mühendislik erkeklerle ayrılmış, kadınların pek yanaşmadığı meslek alanlardır. Verilerin derlendiği 1968 ve öncesi dönemler düşünüldüğünde, bunun daha keskin olduğu düşünülebilir ki istatistikler de bunu göstermektedir.

TABLO 4- Amerikan Kız Koleji Mezunlarının Meslek Alanları (1968 yılı Verileri).

Sekreter-Tercüman	146
Öğretmen	125 ⁸
Hukuk	45
Edebiyat	42

8 İstanbul Üniversitesi'nde, 7 profesör ve 4 Doçent

Psikoloji&Pedagoji	42
Tıp	36
Mütercim Tercüman	32
Kimya	30
İdari Bilimler	26
Güzel Sanatlar ve Sanat Tarihi	19
İktisat ve Ticaret	17
Arkeoloji	11
Tiyatro	11
Mimar	7
Siyaset Bilimleri	7
Gazetecilik	7
Mühendis	6
Matematik	6
Fizik	6
Felsefe	6
Sosyoloji	6
Kütüphaneci	6
Müzik	6
Hemşire & Sağlıkçı	5
Eczacı	5
Dişçilik	4
Biyolog	3
Tarih ve Coğrafya	4
Peyzaj	3
Anatomi ve Fizyoloji	3
Kamu Yönetimi- Şehir Planlaması	3
Fiziksel Eğitim	3
Turizm	3
Botanikçi	2
Veterinerlik	2
Radyo-Televizyon	2
Antropoloji	1
İlahiyat	1
Ziraat	1
Petrol Uzmanı	1
Tekstil Tasarımcısı	1

Gıda Teknolojisi	1
Otel İdaresi	1
Sosyal Servis Uzmanı	1 ⁹
TOPLAM	695

Aşağıda, TABLO 5’de verilen kolej mezunları arasında yüksek öğrenime devam edenlerin alanları ve sayıları ¹⁰, yukarıdaki TABLO 4 ile beraber değerlendirildiğinde birbirini tamamlayan bilgileri ihtiva ettiği görülmektedir. Beraber değerlendirmeden çıkan en önemli netice, yükseköğrenim görenlerin profesyonel meslek sahibi oldukları, görmeyenlerin ise sekreter-tercüman ve öğretmen olarak meslek hayatlarına devam ettikleridir. Öyle görünüyor ki, kolej mezunu olmak, sekreter-tercüman ve öğretmen olmak için yeterli olmaktadır. Her iki tablo da tersinden yorumlandığında, yükseköğrenime devam etmeyenlerin mesleki profesyoneller olmadıkları söylenebilir. Bu kişiler muhtemelen, yukarıda TABLO 3’de sıralanan kurumlarda yer alarak, çoğu ileri düzeyde profesyonellik gerektirmeyen pozisyonlarda, sekreter-tercümanlık ve öğretmenlik gibi meslekleri icra etmişlerdir.

Kolej mezunlarının yükseköğrenimde en fazla sayıda ve oranda (%12) edebiyat bölümüne devam etmeleri, yabancı dil olarak İngilizcenin ağırlıklı ve en iyi şekilde öğretilmesiyle ilgili olabilir. Bunu, hukuk (%10), psikoloji ve pedagoji (%10), gibi sosyal bilimlerin takip etmesi, bu düşüncemizi güçlendirmekte, sayısalda ziyade sözel konulara ağırlık verenlerin genel toplam içerisinde %32 ile üst sırayı işgal ettiğini göstermektedir. Mezunların devam ettiği, dönemine göre ileri sayılabilecek alanlar arasında tekstil tasarımcılığı, petrol uzmanlığı, gıda teknolojisi ve halkla ilişkiler-şehir planlaması bulunmaktadır. Dönemi itibarıyla geleceğin mesleği olarak adlandırabileceğimiz bu meslekleri mezunların öngörüyle ve vizyonla tercih ettiği söylenebilir. Yukarıda TABLO 4 için de söylendiği gibi, TABLO 5’de de, tıp, matematik, fizik, kimya ve biyoloji gibi temel

9 Kolej mezunlarının çok büyük kısmı, toplum gönüllüsüdür ve sayıları 150 ila 200 arasında değişmektedir. Mezun rakamlarını artıracığından bu miktar tabloda gösterilmemiştir.

10 Tablo 5’deki bilgiler takip eden arşiv belgesinden alınmıştır: Columbia University, (New York, USA) Rare Book and Manuscript Library, American College for Girls Records, Statistics for Dean’s information, 1967, Series V: Records of the Office of the Faculty, Records of the Students. s. 3.

bilimler mezunların tercihleri bakımından ikinci sırada yer almaktadır. Ziraat, otel idaresi, petrol uzmanlığı gibi erkeklere ayrılan alanları tercih eden mezun sayısı birer tanedir. Bu iki uç arasında, cinsiyetsiz diyebileceğimiz veya kadın-erkek her iki cinsin de tercih ettiği, dişçilik, eczacılık, botanik, mimari, felsefe, sosyoloji gazetecilik gibi alanlar da bulunmaktadır. TABLO 5 genelde değerlendirildiğinde, yükseköğrenim yelpazesinin oldukça geniş olduğu, kız mezunların her alanda yükseköğrenim görmeye talip olduğu ve geleceğe yönelik mesleklerin eğitimine de katıldıkları neticesini çıkartabiliriz.

TABLO 5- Amerikan Kız Koleji Mezunları Arasında Yüksek Öğrenime Devam Edenlerin Alanları ve Sayıları (1960 Yılına kadar).

Edebiyat	46	Hemşirelik ve Sağlık	5
Psikoloji ve Pedagoji	39	Dişçilik	5
Hukuk	39	Anatomi ve Fizyoloji	5
Tıp	37	Gazetecilik	5
Kimya	30	İç Mimari	4
Güzel Sanatlar ve Sanat Tarihi	21	Halkla İliş.-Şehir Planlaması	3
Ekonomi ve Ticaret	19	Botanik	3
İş İdaresi ve Siyasi Bilimler	15	Zooloji	2
Arkeoloji	11	Turizm	2
Tiyatro	11	Antropoloji	2
Matematik	8	Beden Eğitimi	2
Fizik	8	Radyo ve Televizyon	1
Sosyoloji	7	İlahiyat	1
Tarih ve Coğrafya	6	Tekstil Tasarımcısı	1
Mimari	6	Ziraat	1
Kütüphanecilik	6	Otel İdaresi	1
Felsefe	6	Petrol Uzmanlığı	1
Eczacılık	6	Gıda Teknolojisi	1

Biyoloji	6	TOPLAM	372
----------	---	---------------	------------

Osmanlı Dönemi Mezunları:

Osmanlı Modernleşmesine Katkıda Bulunanlar

Osmanlı döneminde kız çocuklarının eğitimi 19. yüzyıla kadar ön planda değildi. Genelde sıbyan mekteplerinde eğitim görüyorlardı. Kızların eğitimi ilk kez, modernleşme çabalarının başlangıcını teşkil eden Tanzimat döneminde gündeme geldi ve ilk kız Rüşdiyesi (ortaokul) olan *Cevri Usta İnas Rüşdiyesi*, Ocak 1859'da İstanbul'da açıldı. Kızların eğitimi modernleşme ajandasında giderek artan oranda yer kaplamaya başlayınca, bu kez de, kız çocuklarına eğitimi verecek olan öğretmenlerin yetiştirilmesi gündeme geldi. Bu suretle, ilk Kız Öğretmen Okulu, *Darii'l-muallimat*, 1870 yılında açıldı.¹¹ Türk ve Müslüman kız çocukları için eğitim fırsatları modernleşme çabalarına paralel biçimde gelişirken, yabancı okullar da, önce erkekler, sonra da kızlar için açılmaya başladı. Amerikalılar tarafından 1863 yılında erkek okulu olarak açılan Robert Kolej'den on iki yıl sonra, 1875 yılında, kız kısmı, Arnavutköy Amerikan Kız Koleji (American College for Girls, bundan sonra ACG olarak kısaltılacaktır) adıyla açıldı. Osmanlılar tarafından açılan Rüştîye ve öğretmen okulları daha ziyade orta eğitimi hedeflerken, yabancıların açtığı okullar lise ve yüksek öğrenimi hedeflemekteydi. Bu sebeple de, mezunları arasında “ilk” olanlar ve “ilkleri gerçekleştirenler” genellikle yabancı okullara giden Türk öğrenciler arasından çıkmıştır. Osmanlılar geniş kitleleri kapsayan toplumsal eğitimi hedeflerken, yabancılar ise daha az sayıda kişiye yönelik elit eğitimi hedeflemiştir. Aşağıda sırasıyla Osmanlı ve ardından Cumhuriyet dönemleri için bahsedeceğimiz Arnavutköy Amerikan Kız Koleji mezunları, her iki dönemde de, çoğu iş ve kurum için ilk olma özelliğine sahip olmuş ve içinde yaşadıkları toplumlarının modernleşmesine önemli katkılar sağlamıştır.

Kolejin açılışından Cumhuriyetin kuruluşuna kadar olan dönemde (1875-1923) mezun olan kız öğrencilerden tespit edile bilinenlerin kısa biyografileri bu kısımda ele alınacaktır. Yukarıda da ifade edildiği üzere, 1875-1890 tarihleri arasındaki on beş yılda 75 kişi mezun olmuştur. Bu kısımda üzerinde durduğumuz 1901-1923 arası dönemde ki, bu dönem ilk Türk öğrencisinin

11 Yahya Akyüz, “Osmanlı Son Döneminde Kızların Eğitimi ve Öğretmen Faika Ünlüer'in Yetiştirilmesi ve Meslek Hayatı”. Bu esere takip eden internet adresinden ulaşılmıştır: http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/143/1.

mezun olduğu yıldan (1901) İmparatorluğun son bulmasına kadar olan dönemdir; mezun sayısının önceki döneme nazaran çok daha fazla olması beklenmektedir. Ancak, arşiv belgelerinden hakkında bilgi edinile bilinen mezun sayısı sadece 24 kız öğrencidir.¹² Bu durum, Osmanlı son döneminin sıkıntılı şartları ve savaş yılları ile açıklanabilir. Sayılarının az ve haklarındaki bilgilerin kısa, dolayısıyla da önemli olması sebebiyle, biyografileri ayrı ayrı verilmiş ve sonunda genel bir değerlendirme yapılmıştır. Aşağıda mezunların topluma katkı sağladığı alanlar ve kısa biyografileriyle beraber verilmiştir.

Edebiyat, Yazarlık, Gazetecilik: Bu alanda üç mezundan ilk akla gelen Kolejin en meşhur mezunu Halide Edip Adıvardır. ACG Koleje dönüştüğünde, 1901’de ilk Türk mezunu olmuştur. Modern Türk kadınının en önde gelen sembolü, Türk edebiyatının ilk kadın yazarı, idealleri ve ülkesinin özgülüğü için savaşa fiilen katılmış bir savaşçı, uluslararası çapta ün yapmış bir yazar, çok sayıda öğrencinin öğretmeni ve rehberidir. Kendi ifadesiyle Koleji “sevmiş, sevmiş” ve entelektüel ve ruhsal sadakatini her vesile ile dile getirmiştir. ACG’de “yılın mezunu” seçildiğinde 10 Ocak 1964’de 84 yaşında vefat etmiştir. Bu alandaki ikinci mezun bir romancıdır; Efzayiş Yusuf, 1915 mezunudur. Doktor Yusuf Paşa’nın kızıdır. Kız kardeşi Esmayiş de ACG’de okumuştur. Her iki kız kardeş de, ACG’ye girmeden önce Fransız mektebi olan Notre Dame de Sion’da okumuştur. Bu sebeple, çok iyi Fransızca bilmektedirler. Efzayiş Hanım Almanca da bilmekte, iyi piyano çalmakta ve romanlar yazmaktadır. Tahminen 1965-66 yılında vefat etmiştir. Bahsedeceğimiz son mezun feminist gazeteci, yazardır. Selma Ekrem, 1922 mezunudur. Yazar ve feminist bir liderdir. Mezuniyetinden sonra Amerika’ya gitmiş ve gazetecilik okumuştur. Birkaç makale ve kitap yazmış, Amerika’da bir dizi konferanslar vermiştir. 1960’lı yıllarda Amerika’da yaşamıştır.

Sağlık: Sağlık alanında, iki mezun görülmektedir: İlki, Dr. Safiye (Ali) Krekeler’dir. 1916 mezunudur ve mezuniyetinden sonra tıp okumak üzere Almanya’ya gitmiştir. Orada bir meslektaşıyla evlenmiş, beraberce Türkiye’ye

12 Bu kısmın hazırlanmasında takip eden arşivden elde dinilen belgelerden istifade edilmiştir; Columbia University, (New York, USA) Rare Boks and Manuscript Library, American College for Girls Records, 1880s-1979. Series V: Records of the Office of the Faculty, Records of the Students, List of graduates with biographies, 1898-1899, Box 28 Folder 14, s. 1-8; List of graduates who taught in mission schools, 1899, Box 28, Folder 15, s. 32-34 ; List of graduates [early 1900s], Box 28 Folder 16; Alumnae Association report, 1913, Box 28 Folder 16a, s. 55-56; Associate Alumnae minutes, 1911-1916, Box 28 Folder 17, s. 20-22.

dönmüşler ve doktorluk yapmışlardır. Bir süre sonra Almanya'ya geri dönmüşler ve orada yerleşmişlerdir. II. Dünya Savaşı (1939-1945) sırasında Almanya'da vefat etmiştir. İkinci mezun, Dr. Bedriye (Veysi) Bora'dır. 1917'de mezun olduktan sonra tıp okumuş ve İstanbul'daki bir hastanede çalışarak emekli olmuştur. Necmeddin Bora ile evlenmiş, iki kızı olmuştur. Torunu da halen (1967 yılında) ACG'de okumaktadır.

Memurluk: Çeşitli bakanlık, banka ve kütüphanede memurluk görevlerinde bulunan dört mezun bulunmaktadır. Sabiha (Ali) Cenani, 1919 yılı mezunudur. Mezuniyetinden sonra İstanbul Üniversitesi'nde hukuk okumuştur. Birkaç yıl avukat olarak çalıştıktan sonra, on yıl boyunca Endüstri ve Ticaret Bakanlığı'nda müfettiş olarak çalışmıştır. Türk okullarında İngilizce öğretmiş ve 1965 yılında vefat etmiştir. Selma Rıza Tevfik, 1920 mezunudur ve şair Rıza Tevfik'in kızıdır. Uzun yıllar ACG'de memur ve kütüphaneci olarak çalışmıştır. Halen (1967 yılında) Amerika'da yaşamakta ve çalışmaktadır. Nezih Şevki Eren, 1920 mezunudur. Devlet memurluğu yapmış ve Ziraat Bankası'nda on yıl süreyle çalışmıştır. Nezihe (Tevfik) Türegün, 1921 mezunudur. Müfettişlik yapmıştır. Ev hanımı ve topluma hizmet gönüllüsüdür. Basılmış birkaç roman ve kısa hikâyeleri vardır.

Eğitim: Bu alanda Kolej ev verimlidir ve on dört mezunu, lise öğretmenliğinden profesörlüğe kadar, eğitimin çeşitli kademelerinde yer almıştır. Aşağıda, mezuniyet sırasına göre bu mezunlar hakkında kısa bilgiler verilecektir. Bu kapsamda ilk bahsedilecek kişi, Gülistan İsmet Tevfik'tir. Arnavutköy Amerikan Kız Koleji henüz Lise (High School) iken mezun olan ilk Müslüman Türk kızdır. 1890 yılında mezun olan Gülistan İsmet Tevfik, 1948 yılında vefat etmiştir. "Saraylı" bir şahsın kızıdır ve Osmanlı sarayında, saray geleneklerine göre yetişmiştir. Asım Bey adlı bir şahısla evlenen Gülistan Hanım, mezuniyetinden sonra öğretmenlik yapmış ve Türkçe kadın dergileri için edebî yazılar yazmıştır. Kızı Nurinisa Asım da, kendisi gibi ACG'ye devam etmiş ve 1921'de mezun olmuş, 1940 yılında annesinden sekiz yıl önce vefat etmiştir. Nazlı (Halid) Tengirşek 1910 yılı mezunudur. Kolejde ve diğer okullarda öğretmenlik yapmıştır. Kızı da 1937'de ACG'den mezun olmuştur. Osmanlı Meclis-i Mebusan'ında ve TBMM'nin ilk dönemlerinde milletvekilliği, iktisat, hariciye ve adliye Vekilliği görevlerini yürütmüş olan Yusuf Kemal Tengirşek ile evlenmiştir

Kolejin ilk mezunu Halide Edib Adıvar'ın iki kız kardeşi de kolejden mezun olmuştur. Belkıs (Edib) Boyar, 1914 yılı mezunudur. Meşhur ressam Sami Boyar ile evlenmiş, Liselerde İngilizce öğretmiş, İngilizceden Türkçeye edebî tercüme yapıp ve 1966 yılında vefat etmiştir. Diğer kızkardeş, Nigar (Edib) Saib, 1914 yılı mezunudur. Hariciyeci Saib Bey ile evlenmiştir. Kısa süreli olarak devlet

okullarında öğretmenlik yapmış ve Beyrut (Lübnan)'daki bir kız ilkokulunda müdirelik yapmıştır.

Semiha (Vamık) Dural 1915 mezunudur ve Doktor Vamık Beyin kızıdır. İstanbul'da yaşamış ve çeşitli okullarda İngilizce dersleri vermiştir. Kendi gibi öğretmen olan Nevzat Bey ile evlenmiştir.

Mihri (Beha) Pektaş, 1916 mezunudur ve Robert Kolej'in eski öğretmeni ve idarecisi olan Hüseyin Pektaş ile evlenmiştir. Kolejde öğretmenlik yapmış ve müteveli heyetinde bulunmuştur. 1936-1946 yılları arasında TBMM'de milletvekili olarak yer almıştır. İki kızı ACG mezunudur. Torunu da, 1967 yılında, kolejde okumaktadır. Hatice (Zakir) Erdilek, diğeri bir 1916 mezunudur ve ACG'de burslu okumuştur. Mezuniyetinden sonra, biyoloji öğretmeni olarak ACG'nin öğretmen kadrosuna katılmıştır. Bir süre İş Bankası'nda çalışmıştır. Subay olan Refik Erdilek ile evlenmiş, altı çocuk sahibi olmuş, çocuklarından ikisi ACG'den mezun olmuştur.

Nesteren (Sadık) Aygen ve Semiha (Sadık) Rebah 1917 mezunu olup, gazeteci Mahmut Sadık'ın kızlarıdır. Her ikisi de evlenmiş, ACG'de ve çeşitli Türk okullarında matematik ve İngilizce öğretmiştir. Nesteren hanımın kızı ACG mezunudur. Torunu da ACG'de okumaktadır.

Hayriye (Ahmed) Tunakan, 1918 yılı Kolej mezunudur. 1922 yılında ACG'den Master derecesi (ACG'de birkaç yıl süreyle Master derecesi verilmiştir) alan ilk mezundur. Matematik ve İngilizce öğretmenliği yapmış, Milli eğitim Bakanlığında müfettişlik görevinde bulunmuştur. Prof. Selim Tunakan ile evlenmiştir. (Ali) Dereli de 1918 yılı mezunudur. İngiliz Lisesinde müdür yardımcılığı görevini yürütmüştür. Aynı zamanda, İstanbul Kız Lisesi'nde İngilizce öğretmenliği yapmıştır. Kendisi ve emekli kimya öğretmeni olan kocası İhsan Dereli, 1966 yılı aralık ayında onbeş gün arayla vefat etmiştir.

Mebruke Ahsen, 1919 yılı mezunudur. Mezuniyetinden sonra ACG'de uzun yıllar Türkçe öğretmenliği yapmış ve emekli olmuştur.

Ulviye (Bedii) İsvan, 1922 mezunudur. Kültürlü ve temayüz etmiş bir hanımdır. Türk liselerinde İngilizce ve Fransızca öğretmenliği yapmıştır. Gönüllü olarak toplum hizmetinde bulunmuş, özel bir bursla Amerika'yı ziyaret etmiş ve İstanbul Belediye Meclisi'nde üye olarak yer almıştır. Ailesi üç nesildir, ACG mezunu aileler arasında en kalabalık olanlarındandır: Kocas, kız kardeşi, erkek kardeşi, kocasının kız ve erkek kardeşleri, iki oğlu, iki gelini ACG mezunudur. Torunu da ACG'de okumaktadır. 1958 yılında 56 yaşında hayata veda etmiştir. Bir diğeri 1922 mezunun Fazıla Şevket Giz'dir. Mezuniyetinden sonra burs alarak, Amerika'daki

Mount Holyoke College’de eğitimine devam etmiştir. İki ülke arasında Dostluk Bursu için seçilen iki kişiden biridir. Bir kaç yıl ACG’de, Biyoloji Bölümü Başkanlığı görevini yürütmüş, daha sonra İstanbul Üniversitesi, Fen Fakültesi’ne Doçent olarak geçmiştir. Başarılı çalışmaları dolayısıyla, 1944’de Profesör unvanını almıştır. Fazıla Şevket Giz, İstanbul Üniversitesi’ndeki ikinci kadın profesördür. İlki Halide Edip Adıvar’dır.

Dr. Sehire Çilli, 1923 mezunudur. Mezun olduktan sonra, kolejde Master derecesi (ACG’de birkaç yıl süreyle Master derecesi verilmiştir) almıştır. Daha sonra, eğitimine Amerika’da Cornell University’de devam etmiştir. Amerika’da Doktora derecesini alan ilk Türk kadınıdır. Uzun yıllar ACG Fakültesi üyesi olmuş ve siyasî bilimler, mantık ve iktisat dersleri vermiştir. 1967 yılında ACG Fakültesi dekanıdır.

Ev Hanımlığı: Belkis (Asım) Rona, Mezuniyetinden sonra Dr. Hüdayi Rona ile evlenmiş ve ev hanımı olmuştur. Çok sayıda gönüllü kuruluşa katılmış ve gönüllü olarak hizmet vermiştir. Kızı da ACG mezunudur.

Cumhuriyet Dönemi Mezunları: Modern Türkiye’nin Kurulmasına ve Gelişmesine Katkıda Bulunanlar

Osmanlı son döneminde II. Meşrutiyetin ilanı (1908) beraber, modernleşme çabaları hızlandı, kadınların hak ve özgürlükleri de bu kapsamda, daha önce hiç olmadığı kadar genişledi. Ancak, imparatorluğun bu son döneminin savaşlarla ve sıkıntılarla dolu olması sebebiyle, kadınların eğitimi alanında yapılan girişimler büyük ölçüde akim kaldı. Savaş dolayısıyla cepheye giden erkeklerin yerlerini birçok alanda kadınlar doldurarak toplumsal hayattaki alanlarını genişletirken, eğitim bakımından geri planda kalma durumundalardı. Çünkü eğitim, her şeyden önce istikrarlı bir ortamda gerçekleşiyordu. Bu istikrara Cumhuriyetin kurulmasıyla kavuşuldu ve eğitim başta olmak üzere pek çok alanda gerçekleştirilen modernleşme girişimleri gelişecek ortamı buldu. Kadınlar bir kez evden çıkıp, geleneksel vazifelerinden sıyrılmaya önlerine geniş bir alan açıldı. Bu alanda yer tutanlar iyi okullardan mezun olmuş, iyi eğitim almış dil bilen kadınlardı. Verdiği eğitimin kalitesi ve uluslararası standartları ile Amerikan Kız Koleji, kadınlara bu fırsatı sunan okulların başında geliyordu. Öyle ki, Amerika’da ilk doktora yapan kadın (Sahire Çilli, 1923 mezunu), İlk noter (Belkis Elbi, 1931 mezunu), ilk belediye meclisi üyesi (Ulviye İsvan, 1922 mezunu), ilk banka müdürü (Hatice Erdilek, 1916 mezunu) ve ilk TBMM milletvekili (Mihri Pektaş, 1916 mezunu), Amerikan Kız Koleji mezunuydu. Kolej mezunları, yeni kurulan Cumhuriyetin temeline harç koyanlardan ve içinde yaşadıkları topluma katkı

sağlayanlardan oldular. Aşağıda, bu kişiler arşiv de bulunan belgeler ölçüsünde, belli alanlara göre sıralanacak ve haklarında biyografik bilgi verilecektir.¹³ Sırası geldiğinde ilk olmalarına değinilecek, başarıları ve yaptıkları işler kısaca özetlenecektir. İsimlerinin yanlarında verilen rakamlar mezuniyet yıllarını göstermektedir.

Tarım: Türk kadını, yüzyıllar boyunca erkekle beraber Anadolu'da tarımla uğraşmıştır. Fakat, kolej mezunu Reha Doğan İsvan '44 (1944 yılı mezunu, bundan sonra mezunlar, ' ve mezuniyet yılının son iki rakamı ile belirtilecektir). Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi'nde ziraat okuyan ilk kadınlardandır. Kolejin erkek kısmından (Robert Kolej) mezun olan kocası Ahmet İsvan ile birlikte Bursa'daki çiftliklerinde ziraatla uğraşmışlardır. Bir başka mezun, Nemide Saydan Sungur '47 da, kocasının vefatı üzerine Adana'daki büyük ticarî aile çiftliğini idare etmiştir.

Arkeoloji: Dr. Halet Çamlıbel Çakırhan '55, doktorasını Sorbonne (Fransa)'dan almış, önde gelen arkeologlardandır. İstanbul Üniversitesi'nde arkeoloji ve prehistoria profesörüdür.

Edebiyat ve Sanat: Bu alana edebiyat ve çeşitli sanatlar dâhil edilmiştir. Bu kapsamda, edebiyat alanında ilk bahsedilecek kişi Osmanlı ve Cumhuriyet döneminde yaşamış olan Halide Edip Adıvar '01 dır. Tiyatro alanında çok sayıda öncü yetişmiştir. Nevra şirvan Serezli '65, Meral Özdemiroğlu Taygun '65, Çiğdem Selçuk Onat '60 ve Göksel Kortay '55 kolej mezunu tiyatroculardır. Çoğu, kolej mezuniyetinden sonra yurtdışında eğitim almış, Ankara ve İstanbul'daki tiyatrolarda gösterilerde bulunmuşlardır. El sanatları alanında Nimet Demirbağ Sağılman '42, çocuk oyuncakları üzerine kariyer yapmıştır. Bunlar koleksiyoncuların topladığı türden oyuncaklardır. Betül Aydın '69, seramikçidir ve 1973 yılı Akbank Seramik ve Metal yarışmasında birincilik ödülünü almıştır. Tülin Öztürk '70 ve Oksan Sav Atasoy '58 ressam olup yağlıboya ve suluboya tablolarından oluşan gergiler açmıştır. Atasoy mezuniyetinin akabinde İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'ni bitirmiştir. Müzik alanında Ferhunde remzi Erkin '28 piyano çalmada uzmanlaşmıştır. Almanya Leipzig Müzik Konservatuarı'nda eğitim almıştır. Uzun yıllar Ankara Devlet

13 Columbia University, (New York, USA) Rare Boks and Manuscript Library, American College for Girls Records, The American College for Girls and İts Alumnaein the Building of Modern Turkey. Series V: Records of the Office of the Faculty, Records of the Students. Box: 48, Folder 28, s. 1-8.

Konservatuari'nda piyano profesörü olarak çalışmıştır. Yıldız İğdelen '48 ise opera sanatçısıdır. Almanya'da yedi yıl süreyle opera eğitimi almış, dönüşünde Türkiye'nin sayılı opera sanatçılarından biri olmuştur.

Bankacılık ve Finans: Bu alanda, Belkis Topuz Burak '49, Bilge Aykut '62 ve Gülseren Kızılkök '61, Bankalarda (Türkiye Sınai Kalkınma Bankası ve Yapıkredi Bankası) proje müdürü ve baş programcı olarak görev yapmışlardır.

İş Dünyası: Türkiye'nin ilk kadın noteri Belkis Elbi '31 Kolej mezunudur. Koç Holding Genel Sekreteri Suna Koç Kırarç '60, Koç Holding personel müdürü Filiz Ofluoğlu '49, İskandinav Havayolları muhasebe müdürü Olcay Bergman '52, ve çeşitli özel şirketlerde üst düzey görevli olarak yer alan Sadun Katipoğlu '34, Candan Savguç Özgen '59 ve Gürsan Gümbüş Seyhun '62 kolej mezunları arasında iş dünyasına atılarak başarılı olan kadın mezunlar arasındadır.

Kimya: Dr. Hüban Akmoran '36, İstanbul Cam Fabrikası'nda kimyagerdir. Alfred University ve New York State University College of Ceramic'de eğitim görmüştür.

Fizik: Michigan Üniversitesi'nde master derecesini aldıktan sonra Türkiye'ye dönen ve İstanbul Teknik Üniversitesi'nde fizik doçenti olarak dersler veren Fazie Şevket Bekata '33, bir süre Kolej'de dersler vermiştir. Ankara Üniversitesi'nde fizik profesörü olarak görev yapmıştır.

Dişçilik: İstanbul'da ortodontist olarak görev yapan İlhan tayar Çekmegil '46, İstanbul Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi ve New York Üniversitesi'nden diplomalar almıştır.

Petrol Araştırmaları: Mehlika İzi Taşmen '35 Ankara Üniversitesi'nden mezun olduktan ve Türk Metal Bürosu'nda çalışmış ve büro tarafından Texas Üniversitesi'ne uzmanlık için gönderilmiştir. Türkiye'ye dönünce büroda önemli pozisyonlarda görev almış ve petrol araştırmaları yapmıştır. Gazetelerde Türkiye'de petrol arama konusunda popüler makaleler yazmıştır. Kadın olarak bu alanda yer alması itibarıyla önemlidir.

Eğitim: Bu alan çok sayıda alt alanları kapsamaktadır ve çok sayıda mezun, arkeolojiden zoolojiye kadar geniş bir yelpazede görev yapmıştır. Burada alanları ve kişilerin isimleri verilecektir. Arkeoloji Dr. Halet Çamlıbel Çakırhan '36; Biyoloji Azra İnci Sedet '66; Botanik Dr. Mürüvvet Haşmann '33, Fatma Erdinç '60; İş idaresi Hülya Tırmancıoğlu Talu '69; Kimya Dr. Güniz Günay '60, Yeşim Somay Salman '59, Dr. İnci Öney '62; Ekonomi Dr. Gülten Kazgan '46, Dr.

Sevim Görgün '47; Mühendislik Ferize Gözüm '51; İngilizce Nazime Ansel '39, Gülistan İsmet Tevfik '90 (1890); İngiliz edebiyatı Dr. Halide Eidp Adıvar '01, Dr. Dilek Doltaş '65; İngiliz filolojisi Dr. Mina Urgan '35; Beşeri bilimler Dr. Oya Başak '55, Zeynep Davran '61, Tüge Karazincir '57; Matematik Nesrin Gürsan Kök '68, Hayriye Tunakan '18, Dr. Nakibe Uzgören '32, Behire Yaltkaya '26; Tıp çocuk doktoru Dr. Metin F. Bilger '31, onkoloji uzmanı Perihan Çamlıbel '28, dahiliye uzmanı Dr. Afife Demirel '46, göz doktoru Melek Germen '36, intaniye Dr. Asuman Üngür Müftüoğlu '46, çocuk doktoru Dr. Olcay Nevzi '46, fizyolog Meliha Terzioğlu '34; Müzik Gülgün Ünlüoğlu '61; Eczacı Elçin Gürkan '59; Klasik Filoloji Dr. Müzehher Erim '42; Piyano Ferhunde Remzi erkin 228; Siyaset bilimleri Dr. Suna Kili Gürsoytrak '46, Dr. Sabire Çilli '23; Psikoloji Gökçe Cansever '46, Nihal Pulat '47, Dr. Esin Cantez '59, Suzan Alam '39; Sosyal psikoloji Nükhet Fikriğ Atalay '61, Türkçe Mihri Pektaş '16; Zooloji Dr. Fazıla Şevket Giz '22; Sanat tarihi Filiz Karabey '49; İngilizce Öğretmeni Melek Mesud Sevgin '31 (Ankara İsmet Paşa Kız Enstitüsü'nde İngilizce öğretmeni); İktisat Afife Fevzi Sayın '36; okul idarecisi Nazime Antel '38 (Darüşşafaka Öksüzler Okulu müdürü), Neyire Baysal '31 (Kolejin, ACG, Türk başkan yardımcısı), Halice dereli '18 (İstanbul İngiliz Kız Lisesi müdür yardımcısı), İnci Moran '50 (kendi özel ana okulu ve ilk okulunda müdür), Vedide Pars '38 (İzmir Kız Lisesi müdürü ve İstanbul Çapa öğretmen Eğitim Okulu müdür yardımcısı), Vedide Beha'28 (Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü müdürü), Neriman Hilal Hızır'33 (Ayşe Abla Koleji'nin kurucusu ve sahibi)

Devlet Memurluğu: Kolej mezunları arasında değişik kademelerde görev yapmış devlet memuru bulunmaktadır, fakat sayıları fazla değildir. Sabiha Cenani '19 Ticaret ve Sanayi Bakanlığı'nda müfettişlik, Nezih Eren '20 Tekel Bakanlığı ve Ziraat Bankası'nda memur ve Cihan Kundakçioğlu '58 Devlet Planlama Teşkilatı'nda memur olarak çalışmıştır. Mezunlar arsında çok sayıda dış işlerinde görev yapmış büyükelçi eşi bulunmaktadır.

Milletvekilliği: Zekiye Osman Mollaoğlu '31 İstanbul Üniversitesi Matematik Bölümü'nden mezun olmuş, kolejde ve İstanbul Kız Lisesi'nde öğretmenlik yapmıştır. 1946 yılında Trabzon milletvekili olarak TBMM'ye girmiştir.

Gazetecilik: Hürriyet gazetesi muhabiri Füsün Arslan Baran '63, Hayat Mecmuası muhabiri Sara Korle '43 ve Milliyet gazetesi muhabiri ve Forum dergisinin sahibi Nilüfer Yalçın '42 gazetecilik hayatına atılmış mezunlar arsındadır.

Sosyoloji: Behice Sadık Boran '31 Michigan Üniversitesi'nde sosyoloji doktorası yapmıştır. Uzun yıllar Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde öğretim üyeliği yapmıştır. Siyasete atılarak Türkiye İşçi Partisi başkanı olmuştur.

Hukuk: Mezunlar için hukuk, çok tercih edilen popüler bir tercih olmuştur. Çoğu mezun İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde okumuş ve meslekte önemli kariyer sahibi olmuştur. Yukarıda iş dünyası kısmında bahsedilen Belkis Elbi '31 hukuk okumuş ve Türkiye'nin ilk kadın noteri olmuştur. Fahire Akman '35 hukuk okuyup İstanbul'da noterlik yapmıştır. Ayşe Onat Doğruer '63 ve Alev Somay Erman '63 hukuk mezunu olup avukatlık yapmıştır. Esin Örucü '61 Anakara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde öğretim üyeliği yapmıştır. Sevinç Dilban Carlson '42 İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olduktan sonra aynı fakültede doçent ve dekan olarak görev almış ve Harvard School of Business Administration'da çalışmalar yapmıştır. 1968 yılı Kolej mezunları istatistiklerine göre 64 kişi hukuk okumuştur, bunlardan beş kişi avukatlık yapmaktadır.

Tıp: 1968 yılı Kolej mezunları istatistiklerine göre 50 kişi tıp okumuştur, bunların 20 kişisi doktorluk yapmaktadır. Dr. Afife Cenani Demirel '24 uzun yıllar İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde öğretim üyeliği yapmıştır. Dr. Perihan Cemil Çamlıbel '28 Ankara Kanser Araştırma Laboratuvarı'nın kurucuları arasındadır. Kanser üzerine yaptığı araştırmaları Belçika hükümeti tarafından ödüllendirilmiştir. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde ve Washington Üniversitesi'nde okumuş, Florida Üniversitesi'nde öğretim üyeliği yapmıştır. Dr. Bedriye Bora '17 İstanbul'daki bir Preyantoryumun başkanıdır. Dr. Belkis Ali Canfesci '34 ortopedi uzmanıdır. Kendi muayenehanesi vardır ve çeşitli hastanelerde çalışmıştır. Dr. Melek Germen '36 İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Göz Hastalıkları Bölümü'nde öğretim üyeliği yapmıştır. Dr. Olcay Ataman Neyzi '46 İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Hastalıkları Bölümü'nde Profesördür. Dr. Asuman Üngür Müftüoğlu '46 İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi mezunudur. Aynı üniversitede dersler vermektedir. Kan hastalıkları uzmanıdır. Dr. Hayriye Mirap Cemiloğlu '57 İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden dereceyle mezun olmuştur. Anadolu'da bir polikliniğin müdürlüğünü yapmaktadır. Dr. Ender Çubukçu '58 İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi mezunudur aynı üniversitenin Fizyoterapi Bölümü başkanıdır. Kendi özel muayenehanesi vardır. Fizyoterapi uzmanıdır ve bu konu üzerine 15 kadar makalesi bulunmaktadır. Dr. Reyhan Erez '59 İstanbul

Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden dereceyle mezun olmuştur. Özel bir klinikte çalışmaktadır.

Hemşirelik: Bu alanda zikretmeye değer en önemli mezun Fahrünisa Ahmet Ali Seden '26 dir. Seden, Florence Nightingale Hemşirelik Okulu'nun kurucuları arasındadır. Amerika'da Henry Ford Hemşirelik Okulu ve Columbia University Teacher's College'den mezundur.

Radyo: Meral Özyış Şekerkarar '57 İstanbul Radyosu'nda programcı olarak çalışmıştır. Aynı zamanda piyanisttir.

Müzik: Ferhunde Remzi Erkin '28 kolej mezunu meşhur bir piyanisttir. Kocası da modern Türk müziği kompozitörüdür. Ankara Konservatuarı'nda dersler ve konserle vermekte ve radyoda çalmaktadır.

Halkla İlişkiler: Gülen Akbay '56 ve Nurten Uras '62 Çeşitli özel şirketlerin halkla ilişkiler bölümünde görev yapmıştır. Meliha Avni Sözen '30 okul yıllarında tiyatro ve hitabet yeteneği ile dikkati çekmiştir. Halen İstanbul'un en popüler hatibidir. Açılışlarda ve yıldönümlerinde konuşmalar yapmaktadır. İstanbul Şehir Konseyi üyesidir.

Sonuç

Arnavutköy Amerikan Kız Koleji ve mezunları üzerine yapılan bu çalışmanın neticelerini şöyle sıralayabiliriz; Kolej 1875 yılında kurulmuş olmasına rağmen, ilk Türk mezununu yirmi altı yıl sonra, 1901'de vermiş, Türk öğrenciler için ancak ilerleyen dönemlerde ve yavaş yavaş popüler olmaya başlamıştır. 1875-1890 tarihleri arasındaki on beş yılda kolejden toplam 75 kişinin mezun olması, açıldığı ilk yıllarda popüleritesinin az olmasıyla ilgili olabileceği gibi, kızların eğitiminin yeni yeni ön plana geçmesi, dolayısıyla da az sayıda kız öğrencinin eğitim almaya gönüllü olmasıyla açıklanabilir. Uzun savaş yıllarının ardından imparatorluğun yıkılması ve yeni Cumhuriyetin kurulmasıyla kolej adeta atağa geçmiş, öğrenci sayısı artarken verilen eğitimin kalitesi dünya standartlarına ulaşmıştır. Cumhuriyet döneminde koleje ağırlıklı olarak Tür öğrenciler devam etmiş; fakat farklı ülkelerden öğrencilerin katılımıyla, Osmanlı dönemindeki çok kültürlü, çok milletli yapısı bir ölçüde devam etmiştir.

Mezunlar bireysel ve kadın olarak pek çok ilki gerçekleştirmiştir. Toplu olarak ise, meslek hayatında daha ziyade toplumsal içerikli mesleklere yönelmişlerdir. Bu yolla kolej, kadınların geleneksel görevlerinden sıyrılıp, toplumda faal biçimde rol alma ve katkı sağlamasında etkili rol oynamıştır. Kolej mezunları İstanbul başta olmak üzere büyük şehirlerde ikamet etmiş, küçük Anadolu şehirlerinde yaygın

olarak yaşamamışlardır. Mezunların bu tercihi, şehir odaklı bir yaşam tarzını ve gelişme modelini bize sunmaktadır. Diğer bir ifadeyle, kolej mezunları, kırsal kesimdeki kadınların gelişmesine ve özgürleşmesine hizmet etmekten ziyade, şehirli kadınların gelişmesine katkıda bulunmuşlardır. Şehir ve kırsal kesim kadınları arasında, ilgili dönemlerde hak ve özgürlükler bakımından fazla fark olmadığından, mezunların katkılarının genelde kadınlar adına yapılmış kabul edilmesi ve önemli sayılması gerekmektedir.

Kolej mezunları, bireysel olarak Osmanlı ve Cumhuriyet toplumlarına çoğu mesleği ilk icra eden kişiler olarak katkıda bulunurken, toplu olarak da sekreter-tercüman, öğretmen, hukukçu, psikolog-pedagog olarak içinde yaşadıkları topluma hizmet etmişlerdir. Bir kısmı da, mesleki bir vasıfları olmadan, gönüllü olarak yakın ve uzak çevrelerine çeşitli toplumsal hizmetler götürme yoluyla hizmet etmişlerdir. Mezunlar arasında insanla muhatap olmayı gerektiren hizmet sektöründeki mesleklerin ağırlıklı olarak tercih edilmesi, bu mesleklerin sayısal olarak ziyade sözel ağırlıklı olması, bir yandan mezunların kız olması dolayısıyla öğretmenlik, sekreterlik, tercümanlık gibi mesleklere daha yatkın olmasıyla açıklanabilirken, bir yandan da kolejün bir misyoner okulu olmasıyla da ilişkilendirilebilir. Bu ikincisinin doğru olma ihtimali yüksektir; mezunların iki yüz kadarının toplum gönüllüsü olması, karşılık beklemeden toplumun dezavantajlı kesimlerine gönüllü olarak hizmet etmesi, bunun bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Çalışmada sınırlı miktarda veri kullanılarak, sınırlı zaman ölçeğinde inceleme yapılmıştır. Kolejün ve mezunlarının hakiki katkısını ölçebilmek için, uzun dönem kapsayan, kolejün bütün mezunlarının dahil edildiği daha fazla ve geniş kapsamlı bir veri grubu ile araştırma yapılmalıdır. Grup biyografisi (prosopografi) metodu uygulanarak yapılacak çalışma, master tezi ölçeğinde olabileceği gibi, doktora tezi ölçeğinde de olabilir. Bu tür bir araştırma yabancı okullar ve bu okulların toplumumuza hakiki katkısı hakkında bize daha doğru ve kullanılabilir neticeler sunacaktır.

Kaynaklar

Arşiv Kaynakları

Columbia University, (New York, USA) Rare Boks and Manuscript Library, American College for Girls Records, 1880s-1979. Series V: Records of the Office of the Faculty, Records of the Students. *List of graduates with biographies, 1967-1968; 1898-1899*, Box 28 Folder 14.

Records of the Office of the Faculty, Records of the Students, *List of graduates with biographies*, 1898-1899, Box 28 Folder 14; List of graduates who taught in mission schools, 1899, Box 28 Folder 15.

List of graduates [early 1900s], Box 28 Folder 16; *Alumnae Association Report*, 1913, Box 28 Folder 16a; Associate Alumnae minutes, 1911-1916, Box 28 Folder 17.

“The American College for Girls and its Alumnae in the Building of Modern Turkey”, *ACG Graduates*, December 1973, s. 1. Columbia University, (New York, USA) Rare Boks and Manuscript Library, American College for Girls Records 1880, 1979.

Makaleler ve Kitaplar

Akyüz, Yahya, “Osmanlı Son Döneminde Kızların Eğitimi ve Öğretmen Faika Ünlüler'in Yetişmesi ve Meslek Hayatı”, *Milli Eğitim Dergisi*, 143/1.

Pektaş, Mihri, *Alumni Bulletin*, Winter, 1964.

Sezer, Ayten, “Osmanlıdan Cumhuriyete: Misyonerlerin Türkiye'deki Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri”, *Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara, Ekim 1999, s. 169-184.

Sezer, Ayten, “Atatürk ve Türkiye'deki Misyoner Okulları”, *Türkler*, Cilt 17, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara s. 820-835.

Uygur, Kocabaşoğlu, *Anadolu'daki Amerika*, İmge Yayınevi, Ankara 2000.